

Gledališke dejavnosti v predšolskem obdobju

Daša Janže Štorgel, magistrirana profesorica Zgodnjega učenja in poučevanja ter diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok, Vrtec Sonček, OŠ bratov Letonja, Šmartno ob Paki

Strokovni delavci vrtca, ki z otroki vsakodnevno izvajajo različne dramske dejavnosti v vrtcu, bodisi v igralnicah ali celo zunaj, lahko potrdijo, da se gledališka umetnost in pedagogika v veliki meri povezujeta. Enako meni tudi Weidemannova (2010), ki priporoča, da gledališča v vrtcu ne obravnavamo ločeno od vsakodnevnih aktivnosti, ampak ga vključimo med ostale dejavnosti. Gledališka umetnost tako omogoča povezovanje vseh področij dejavnosti (Bucik in sodelavci 2011).

Uvod

Že *Kurikulum za vrtce* nas opozarja, da se je potrebno z »lepoto« spoznati čim bolj zgodaj. Otroci imajo prirojen čut za umetniški red in privzgojen čut za lepo, ki ju je potrebno razvijati. »Izkušnje na področju umetnosti so zaradi celovitosti doživljanja in ustvarjanja pomemben dejavnik uravnoteženega otrokovega razvoja in duševnega zdravja« (*Kurikulum za vrtce* 1999, 23). Otrok lahko v umetnosti predstavi svoja čustva in počutje, opiše ali predstavi neko stvar ali dogodek, lahko eksperimentira z umetniškim jezikom in se posveča estetskim vidikom ali pa izrazi svojo etično presojo o osebi, dogodku. Na ta način doživlja svojo vlogo v skupnosti kot smiselno in si gradi samozavest, saj s tem prispeva k oblikovanju okolja. Ravno zato otroško umetnost tako cenimo in gojimo (prav tam).

Estetika in umetnost

Estetska vzgoja je nadrejena pojmu umetnostne vzgoje. Le-ta človeka vzgaja in izobražuje za posamezno vrsto umetnosti ali umetnost nasploh, zato sta estetika in umetnost v tesni povezanosti (Pregrad 1975). Z načrtno estetsko vzgojo lahko vplivamo na emocionalni in spoznavni razvoj ter razvoj doživljajskih in značajskih potez posameznika, zato moramo v vzgojo in izobraževanje vpletati različne umetniške zvrsti, katerih poglobljena lastnost je estetskost (Vukasović 1990). Ker dramske dejavnosti preko igre povezujejo čustveni, gibalni in spoznavni razvoj, poleg tega pa imajo visok kreativni potencial, Wiedmann (2010) meni, da so le-te odlično sredstvo za razvoj estetike. Dramske dejavnosti so tako opredeljene tudi v *Kurikulumu za vrtce*. Otroška umetniška dela, ki nastajajo takrat, ko ima otrok pri delu svobodo in se od njega pričakuje neposrednost, drugačnost in izvirnost, izkazujejo tudi za človeka značilen občutek za umetniški red in lepo. Estetska vzgoja je v tem primeru predstavljena kot rezultat čustvenih in kognitivnih izkušenj človeka, ki ga usmerjajo, da stvari doživi celostno in ne le kot

»razvijanje občutka za lepo«. »Gre za vzajemno delovanje čutenja, zaznavanja, spoznavanja in razumevanja.« (Šinko 2013, 120)

Gledališka vzgoja v vrtcu

V okviru vsakodnevnega programa potekajo v skupinah skladno s kurikulumom različne dejavnosti, ki vključujejo elemente gledališča in igre. Dramske igre, ki predstavljajo svet med simbolno in domišljijско igro, so se pri nas začele pojavljati šele v zadnjih letih in so pogostejše prisotne v 2. starostnem obdobju kot pri najmlajših (Šinko 2013). Otroci v vrtcu najpogostejše spoznavajo lutkovno gledališče, tako v vlogi gledalcev kot v vlogi izvajalcev, redkeje pa se seznanijo z dramskim gledališčem. Pogoste so lutkovno-gledališke improvizacije, ponekod pa se pojavijo tudi dramatizacije, ki jih ob različnih dogodkih predstavijo staršem.

Vzgojiteljice spodbujajo otroke tudi k domišljijški igri, ki vključuje igro vlog (dialoge, pretvarjanja, spoznavanje prostora in gibanje). Nekateri strokovni delavci povezujejo gledališke dejavnosti tudi z glasnim branjem literature in otroke spodbujajo k izražanju, ki vključuje elemente igre (Bucik in sodelavci 2011).

Koroševa (2007) pravi, da preko gledaliških dejavnosti ne vzgajamo bodočih igralcev, ampak z njimi pripomoremo k boljšemu socialnemu, intelektualnemu in čustvenemu razvoju, ob tem pa si otroci razvijajo odnos do gledališke umetnosti. Gledališka sredstva (kot so improvizacija, pantomima, gib, lutke, maske ...) se lahko vključijo v učenje in poučevanje kot enakovredna dejavnost drugim, bolj »akademskim«. Predlaga, da gledališče sprejmemo kot možnost sporočanja, saj bodo vsakdanje oblike dela z gledališkimi izraznimi sredstvi tako postale zanimivejše in prepričljivejše.

Igra in gledališče

Igra je od otrokovih prvih dni njegova nenadomestljiva dejavnost. Gledališče temelji na igri, ki je z gle-

dališkega vidika ena bistvenih gledaliških sestavin, zato je gledališče otroku že po naravi blizu. Začetki gledaliških dejavnosti se začnejo prav s pristno otroško igro (Medved Udovič 2000). Pri otrocih je potrebno že zelo zgodaj spodbujati domišljijo, razvoj govora, lepa doživetja, globoka čustva, izražanje in lastno ustvarjanje, saj se na ta način lažje vključijo v družbo. Ob tem je pomembna tudi vključitev odraslih v otrokovo igro – tako staršev kot vzgojiteljev. Odrasli imajo največji pomen v igri najmlajših otrok, saj le-ti v igralni interakciji z mentalno razvitejšim partnerjem pridobivajo eno izmed optimalnih spodbud za svoj razvoj (Marjanovič Umek in Zupančič 2006). Tako lahko otrok in odrasla oseba komunicirata preko bibarij in prstnih iger že od prvih mesecev otrokove starosti dalje (Kroflič in Gobec 1995).

Igra bibarij

Bibarije in prstne igre so nepogrešljivo sredstvo pri delu z otroki v predšolskem obdobju. Bibarije so gibalne igre ob izštevankah, pesmih z nagajivo vsebino in ritmičnih besedilih (Kroflič in Gobec 1995). Voglarjeva (1981) že v opisovanje pojma »bibarija« vnaša neko čarobnost in domišljijo. Pravi: »Bibe so nekaj česar ni, pa vendar je. Bibe so vesele igre. Bibe so bitjeca, ki spravljajo otroke v dobro voljo. Bibe so mamini prstki. Bibe ... to je nekaj, kar si vsak od nas želi, da bi imel, in kar tudi lahko ima, če le hoče« (Voglar 1981, 7). Bibarijam so podlaga ritmične besedne in glasovne igre. Lahko so dopolnjene z melodijo, ki povezuje igro dotikanja ter gibanja otroka in odraslega (Kroflič in Gobec 1995). Otrok opazuje mimiko in gibanje odraslega, posluša njegov glas in čuti do-

tikanje na koži, hkrati pa se giblje skupaj z njim (Kroflič idr. 2001). Do drugega leta je v igri aktivnejši odrasel, nato pa lahko pobudo za igro prevzame tudi otrok (v igri z odraslo osebo ali v igri z drugimi otroki). Otroku so v veliko veselje, saj ob neposrednem stiku z odraslimi premaguje težave, zadovoljuje potrebo po varnosti in čustveni toplini. Na otrokov razvoj vplivajo ugodno, saj v njegovo življenje vnašajo toplino, sproščenost, srečo, veselje in radost (Kroflič in Gobec 1995). Otrok tako ob psihičnem in fizičnem ugodju doživi še estetsko ugodje (Kordigel in Jamnik 1999).

Prstne igre

Prstne igre so preproste igre, ki jih odrasli lahko na prste zaigrajo že zelo majhnemu otroku, zato imajo med najmlajšimi otroki posebno mesto. Igra poteka med odraslo osebo in otrokom, ki mu sedi v naročju. Preko prstnih iger se lahko otrok prvič aktivno sreča z umetnostjo, saj je tako on tisti, ki umetnost dela – otrokova roka z iztegnjenimi prsti je »oder z igralci«, na katerem se »zgodí« igra (Cvetko 1996, 27). Enako meni tudi Sitar (1996), ki za prstne igre pravi, da predstavljajo uvod v gledališče, s katerim se srečujejo vse generacije. Domišljija in animacija prstov naredita igro privlačnejšo in pristnejšo. Pri prstnem gledališču lahko uporabimo našo oz. otrokovo dlan (le-ta predstavlja oder) in prstne lutke. Prvi del samega sebe, ki ga otrok ugleda, je roka s prsti, in to »igračo« ima vedno pri roki. Z malo domišljije pa lahko prst postane karkoli in po potrebi ga lahko tudi preoblečemo. Prstne igre lahko zaradi skromnega besedišča in dogajanja nadomestijo prve pravljice za lahko noč. Preproste, a bogate igre lahko pope-

strijo družinska srečanja med najmlajšimi in najstarejšimi člani, prisotne pa so tudi ob drugih oblikah srečanj, v vrtcu, bolnišnicah ali šolah. S pomočjo prstov lahko igraje štejemo, računamo, si pripovedujemo, prepevamo itd.

Igra z lutko

Lutka je majhna figura, ki se uporablja za uprizorjanje iger, človeka ali živali (SSKJ). Že dolgo ni več »le sredstvo za pripravo predstav in motivacijo pri pouku, vedno bolj postaja magična moč v rokah učitelja in otrok in spodbuja kognitivni, socialni in čustveni razvoj« (Korošec in Majaron 2002, 13). Lutka spodbuja razvoj domišljije in otrokove kreativnosti. S svojo vizualno podobo predstavlja nebesedno komunikacijo, v skupino pa prinaša posebno vznemirjanje in omogoča sprejemljiv način za izražanje čustev (Korošec 2009). Otroci se z lutko sproščeno pogovarjajo, lahko ji zaupajo, jo občudujejo, želijo se je dotakniti in jo aktivno vključiti v svoje delo (Borota in drugi 2006). Z uporabo lutke lahko že triletni otroci ustvarijo kratko igro v enem dejanju. Z njo uporabljajo dramatične učinke, različno mimiko, spremembe glasu, različne trike na sceni itd., zato se te igre razlikujejo od igre »kot da«. V predstavah ne sodelujejo le igralci, ampak tudi gledalci. Otroci lahko za oder uporabijo že samo škatlo z malim okencem in lutkami. Takšne igre pri njih vzbujajo veliko veselja (Štambak 1986 v Bastašić 1990).

Dramska igra

Dramska igra je igra pretvarjanja, igra vlog ali igra »kot da«. Otroke spodbuja k ustvarjalnosti, miselni aktivnosti, gibalni dejavnosti, iskanju novih povezav ter večji socialni občutljivosti in kompetentnosti (Smilansky 1968 v Marjanovič Umek in Zupančič 2006, 99). Preko dramske igre lahko otrok živi in doživlja svojo izmišljotino, ki jo preobrazí v dejanja in izrazi v improvizaciji, gledališki igri, ustvarjalni dramski igri, spontani igri ali igri vlog. V njej se srečamo z izmišljenimi mislimi in dramatičnimi dejanji (Korošec in Majaron 2002). Dramska igra zahteva disciplino in je razvitejša od pravil običajnih iger, zato mora vzgojitelj paziti, da otroci dejavnosti ne doživijo kot pritisk. Pri otroku moramo spodbujati svobodno in individualno interpretacijo in od njega ne smemo zahtevati kopiranja in imitiranja. Besedil iger se naj ne bi učili na pamet. Pustiti mu moramo, da sledi osnovni ideji zgodbe in da v besedi in gibu improvizira (Misailović 1990 v Korošec b. l.).

Kreativna drama je improvizacijska oblika drame, katere cilj je spodbujanje osebnega razvoja otroka. Osredotočena je na proces, ki je dinamičen, saj so sodelujoči vodeni k domišljiji in igri vlog. Skozi dramske uprizoritve vzgojitelj otroke vodi k samoizražanju, raziskovanju, razvoju in posredovanju idej, čustev ter konceptov (Korošec 2007).

Simbolna igra

V simbolni igri otrok izraža tisto, kar se dogaja okoli njega in ga obkroža (dejavnosti odraslih, odnosi med otrokom in odraslim ter medčloveški odnosi iz sveta odraslih) (Korošec b. l.). V 1. starostnem obdobju se tako preko simbolne igre igramo tudi gledališke igre. Vanje pri raziskovanju in zaznavanju predmetov, prostorov in materialov vključujemo vse čute (Marquardt in Jerg 2001). Ravno igre, v katerih se otrok čim več izraža z neverbalnimi izraznimi sredstvi, imajo velik vpliv na sodobno kreativno gledališko vzgojo, ki bi naj bila prisotna v vrtčevskem vsakdanu. Otroka pri spontani simbolni igri in prehajanju v gledališko igro spodbujamo, da se izraža neverbalno, saj mu to pomaga pri verbalizaciji čustev, doživetij in dogodkov (Marjanovič Umek in Zupančič 2006). Za dramske igre je značilna stalna dramska kompozicija. V njej obstajajo pravila, ki v zgodbi vlečejo rdečo nit. Simbolna igra tega nima (Borota in drugi 2006).

K simbolni igri pa lahko uvrščamo tudi sociodramsko igro, v kateri se otrok pretvarja, da je nekdo drug. Vanjo sta vključena najmanj dva otroka, lahko pa tudi več. Med njimi se spodbuja sodelovanje in interakcija. Na vsebino in način vedenja v sociodramski igri ima velik vpliv otrokova želja, da bi posnemal značilnosti sveta odraslih in staršev. V igri otrok svet, ki ga opazuje in razume na svoj način, posnema kar se da natančno po svojih zmožnostih (Korošec 2007).

Improvizacija je igra

Eden od načinov izvajanja gledališke vzgoje v vrtcu pa so tudi gledališko-improvizacijske igrice. Improvizacija je po *Slovarju tujk* nekaj, kar je izvedeno s trenutnim navdihom in spretnostjo, na pamet, brez priprave in je skladno z okoliščinami. Improviziranje je po mnenju Zagorca (2008) najverjetneje druga beseda za »igranje«. V improvizaciji se igralec takoj odzove na situacijo, je spontan, naredi ali sestavi nekaj brez premišljevanja ali pripravljanja. Kaltenbrunner (2004) tako pravi, da je improvizacija igra.

Improvizacijske dejavnosti spodbujajo razvoj domišljije in ustvarjalnosti, zmanjšujejo nehotene držke ter razvijajo pogum za nastopanje. Od otrok pričakujemo, da so ustvarjalni in spontani in jih k improvizacijski dejavnosti spodbujamo na kreativen način. To nam lahko uspe, če so improvizacijske dejavnosti načrtovane in ustrezno zasnovane. Ker lahko pride pri improvizaciji do izgube koncentracije ali dolgočasje, je pomembno, da odrasla oseba preusmeri pozornost k novemu izzivu ali pa dejavnost konča (Zagorc 2008). Odrasli morajo ob tem zaupati radovednosti otrok in poskrbeti za prostor, čas ter situacije, v katerih lahko otroci eksperimentirajo z domišljijo (McCaslin 2006 v Korošec b. l.).

Zaključek

Otrokov stik z gledališčem je v veliki meri odvisen od odraslih. Da si bo otrok razvil pozitiven odnos in zanimanje do gledališča, je potrebno vključevati gledališko umetnost v vzgojno-izobraževalni proces. Ker je predšolsko obdobje z vidika razvoja otrokove osebnosti najpomembnejše, je pomembno, da pripeljemo strokovni delavci vrtca gledališče k otrokom že v predšolskem obdobju, saj mnogi otroci nimajo možnosti ogleda predstave v pravem gledališču. »Srečanje otroka z gledališčem je najprej namenjeno njegovi zabavi, saj otrok še nima izoblikovanih nikakršnih kriterijev, ki bi ga vodili pri presojanju gledališkega dogodka. Prav bistvo gledališča v vseh njegovih razsežnostih spozna otrok postopoma, s pomočjo odraslih« (Medved Udovič 2000, 40). Sem spadajo konkretne predstave ter gledališke improvizacije, igre vlog, dramatizacije, lutkovne igre, risanje kostumov, izdelava lutk, priprava zvočnih učinkov ipd. V goste lahko povabimo različne gledališke skupine, lahko jo pripravimo strokovni delavci kar sami, ali pa v izvedbo vključimo otroke. Preko tega lahko otroci razvijajo sebe, odkrivajo svoje sposobnosti, svojo izraznost in vsebine gledališke igre poglobljeno podoživljajo, ob tem pa spoznavajo vse prvine gledališke umetnosti.

Vzgojiteljeva naloga je, da razvija otrokovo ustvarjalnost ter v otroku vzbudi veselje do igranja in do ustvarjanja novih likov (Bidlo 2006, 25–33). Ob tem je pomembno, da vedno izhaja iz otroka in njegove igre, saj lahko tako ohrani sproščenost, ustvarjalnost in neposrednost. Eden od ciljev gledaliških dejavnosti z otroki je vzpostavitev ravnotežja med otrokovim razumevanjem neobvezne igre in njegovim odnosom do gledališča (Borota in drugi 2006). Gledališča v vrtcu ne obravnavajmo ločeno od vsakodnevnih aktivnosti, ampak ga vključujemo med ostale dejavnosti (Weidemann 2010). Gledališka umetnost bo tako omogočala povezovanje vseh področij dejavnosti (Bucik in sodelavci 2011).

Viri in literatura

- Bastašič, Z. (1990): *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bidlo, T. (2006). *Theaterpädagogik*. Einführung und. Essen: Oldib.
- Borota, B., Geršak, V., Korošec, H. in Majaron, E., (2006): *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Bucik, N. in sodelavci (2011): *Kulturno-umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Cvetko, I. (1996): *Slovenske otroške prstne igre*. Radovljica: Didakta.
- Kaltenbrunner, T. (2004): *Contact Improvization*. Aachen: Meyer und Meyer.
- Kordigel, M. in Jamnik, T. (1991): *Književna vzgoja v vrtcu*. Ljubljana: DZS.
- Korošec, H., Majaron, E. (2002): *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Korošec, H. (b. l.): *Simbolna igra in gledališka igra*. Dostopno na <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-simbolna.pdf>, 16. 2. 2021.
- Korošec, H. (2007): *Gledališče-medij za učenje in poučevanje ter otrokov celostni razvoj*. Sodobna pedagogika, št. 3., str. 110–128.
- Korošec, H. (2009): *Lutkovna in dramska igra v otrokovih »sto jezikih«*. V: Devjak, T. (ur.), Skubic, D. (ur.). *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Krofič, B. in Gobec, D. (1995): *Igra – gib – ustvarjanje – učenje*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Krofič, R., Marjanovič Umek, L., Videmšek, M., Kovač, M., Kranjc, S., Saksida, I. idr. (2001): *Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulumu za vrtce*. Maribor: Obzorja.
- Kurikulum za vrtce*. (1999): Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2006): *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Marquardt, P. P., Jerg, S. (2010): *Theaterspielen mit Kindern ab zwei Jahren*. Berlin. Cornelsen Verlag Scriptor.
- McCaslin, N. (2006): *Drama in the classroom and beyond*. Boston: Person Education.
- Misailović, M. (1991): *Dete i pozorišna umetnost*. Beograd: zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Medved Udovič, V. (2000): *Igra videza: teoretična izhodišča branja dramskih besedil v osnovni šoli*. Ljubljana: Rokus.
- Pregrad, Z. (1975): *Estetska vzgoja in izobraževanje*. V: L. Krneta idr. (Ur.), *Pedagogika 1* (511–582). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*. (2000): Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik
- Frana Ramovaš ZRC SAZU. Dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, 16. 2. 2021.
- Slovar tujk* (2006): Tržič: Učila International.
- Smilansky, S. (1968). *The effects of sociodramatic play on disadvantaged preschool children*. New York, London, Sydney: Wiley&Sons.
- Šinko, S. (2013): *Pomen gledaliških igrin v prvem starostnem obdobju*. *Revija za elementarno izobraževanje*, apr. 2013, letn. 6, št. 1, str. 119–130.
- Štambak, M. (1986). *Svako dete može da uči*. Radovi istraživačkog centra CRESAS. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Voglar, M. (1981): *Bibanke uganke*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Vukasović, A. (1990): *Pedagogija*. Zagreb.
- Zagorc, M. (2008): *Ustvarjalno gibalna improvizacija*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Weidemann, G. (2010): *Jetzt machen wir Theater! Die Kleinsten erleben was in ihnen steckt*. Troisdorf: Bildungsverlag EINS GmbH.